

ABD- ÇİN TİCARET SAVAŞININ POLİTİK EKONOMİSİ

Doç.Dr.Müslüm BASILGAN

Analiz

SESA
Enstitüsü

Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Enstitüsü
Institute of Social Economic and Political Research

ABD - ÇİN TİCARET SAVAŞININ POLİTİK EKONOMİSİ

Doç.Dr.Müslüm BASILGAN

Uludağ Üniversitesi, İnegöl İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi

Giriş

Ticaret savaşları modern toplumların ortaya çıkmasından çok önceleri de vardı. Bunlardan biri 19. yüzyılda Çin ile yapılan afyon savaşlarıdır. İngilizlerin, yıllarca Hindistan'da üretilen afyonu Çin'e göndermeleri ve Çin imparatorunun bunu artık istememesi savaşa kadar varan bir gelişmeye yol açtı. İngiliz donanmasının galip gelmesiyle Çin, ülkeye ek yabancı ticaretin girişine izin vermek zorunda kaldı.

Çin'in Ekonomik Alandaki Yükselişi

1930 yılında, Amerika Birleşik Devletleri, 1929 yılında başlayan ve tüm dünyayı etkileyen Büyük Buhran'dan çok fazla zarar gören Amerikan çiftçilerini Avrupa'dan gelen tarım ürünlerine karşı korumak amacıyla Smoot-Hawley Tarife Yasası'nı çıkardı. Bu yasayla ABD mevcut tarifelerini %20 oranında artırdı. Bundan zarar gören ülkeler misillemede bulunarak kendi tarifelerini artırdı. Smoot-Hawley Tarife Yasası'nın getirdiği ticaret savaşı küresel ticarete 1929 -1934 dönemi için %66 oranında bir düşüş meydana getirdi ve o yıllarda etkisini sürdüren Büyük Buhran'ı daha da kötüleşmesini sağladı.

Böyle bir ortamda doğan 1947 Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) (1995 sonrası Dünya Ticaret Örgütü-DTÖ) sistemi ülkeler arasında, tarifeler başta olmak üzere, ticareti engelleyen kısıtlamaları kaldırmayı hedefledi ve bu kapsamda yapılan çok taraflı ticaret görüşmeleriyle dünya genelinde gümrük tarifelerinde önemli düşüşler sağlandı. Çin'in Aralık 2001'de DTÖ'ye katılması serbest ticaret sisteminin bir çeşit zaferi anlamına gelmişti.

Fakat Çin'in dünya ticaret sistemine girişi ve küresel ekonomideki yükselişi küresel ekonomik dengenin değişmesine yol açacak gelişmeleri de beraberinde getirdi. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından 2014 yılı içerisinde açıklanan “Yeni Normal” kavramı ile Çin ekonomisinde yenilik temelli bir büyüme anlayışına geçti.

Çin'in hızlı yükselişinden etkili olan faktörlerin başında ihracat ve yatırım odaklı bir ekonomik model benimsemesi gelmektedir. Örneğin yatırım düzeyinin bir göstergesi olan gayri safi sabit sermaye oluşumunun gayri safi milli hasılaya oranı 2010-2015 dönemi için, dünyanın en yüksek oranlarından biri olacak şekilde, ortalama %45'e ulaşmıştır (<https://www.resbank.co.za>).

Bunun dışında Çin büyümesinin itici gücü olarak ucuz işgücü, devlet işletmelerinin güçlü varlığı, düşük faiz politikası, ABD dolarına karşı yuanın değerinin düşük tutulması

politikası, öncelikli alanlarda ucuz banka kredileri, sıkı sermaye kontrollü gibi faktörler de Çin ekonomik modelinin önemli bileşenleridir.

Bu güçlü ekonomiye dayalı olarak Çin küresel alanda çok büyük projelere girişti. Bu açıdan 2013 yılında antik İpek Yolu’nu karadan ve denizden canlandırmak amacıyla kıtalararası Kuşak ve Yol Girişimi’ni başlattı. Bu Girişim kapsamında 2013-2025 döneminde yapılan yatırım tutarı 1 trilyon doları geçmiş durumda (CGIT, 2025). Bu yatırımların büyük kısmı Küresel Güney olarak adlandırılan gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere dönük olmuştur. Çin bu şekilde kendini bir çeşit Küresel Güney’in lideri konumuna getirmiştir.

2021 yılı UNCTAD Dünya Yatırım Raporuna göre Çin, dünyada ABD’nin ardından en çok yabancı yatırım alan 2. sıradaki ülkesidir. 2019 yılında ülkeye giren yabancı sermaye miktarı 141 milyar dolar, 2020 yılında 149 milyar dolar olmuş kaydedilmiştir. Çin’de yeni açılan yabancı firma sayısı 2018 yılında 60.560 firma ile zirve yapmıştır (<https://pekin-be.mfa.gov.tr>).

1990 yılında dünyanın 11. en büyük ekonomisi olan Çin 20 yıl içerisinde dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmuştur. İngiltere merkezli Ekonomi ve İş Araştırmaları Merkezi’ne göre, Çin, 13 yıl içinde ABD’yi geçerek dünyanın en büyük ekonomisi haline gelecektir (CEBR, 2024).

ABD-Çin Ticaret Savaşı: Nedenleri ve Olası Sonuçları

Çin’in ticari ve teknolojik alandaki yükselişi küresel alanda ABD-Çin ticaret savaşını da beraberinde getirmiştir. Bu ticaret savaşının politik ve ekonomik yanları bulunmaktadır.

2

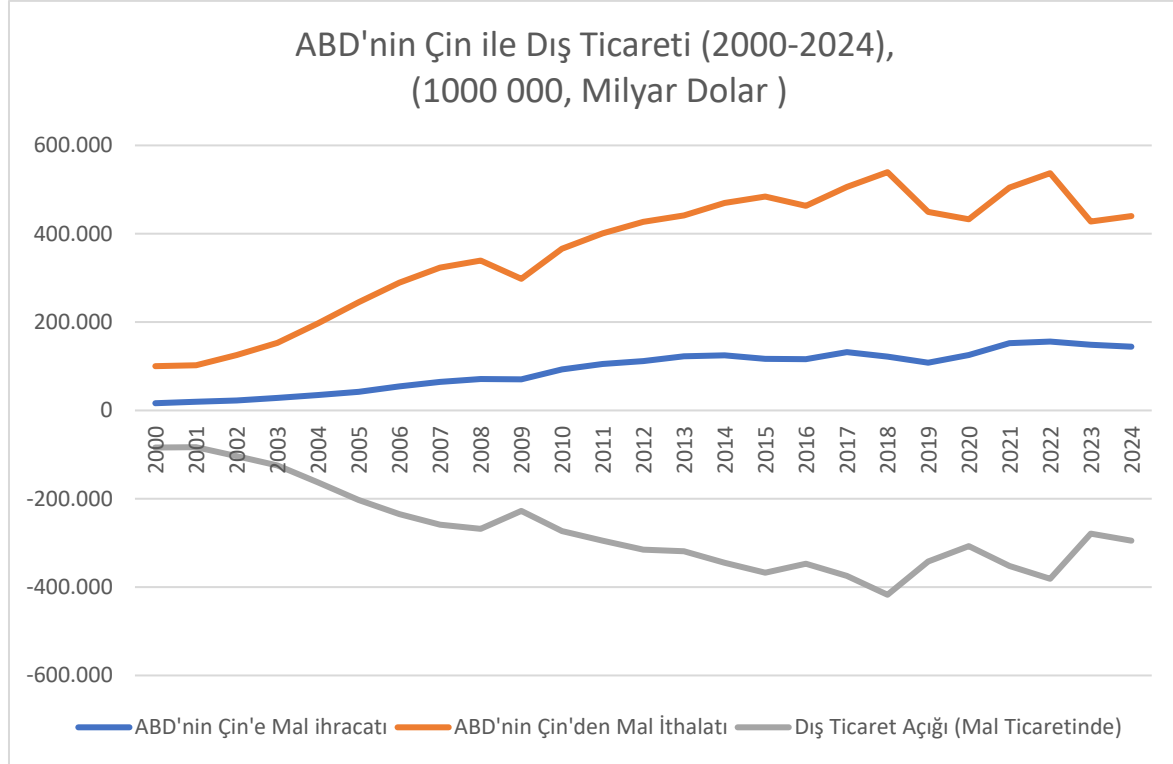
İlk olarak ABD’de artan yoksulluk, eşitsizlik ve düşük ekonomik refah seviyesi Amerikalıların serbest ticarete karşı bir duruşa götürmüştür. Bu da siyasilere oy maksimizasyonu için bir çeşit “ortanca seçmen”i memnun etme isteğine yöneltmiştir. Kamu seçimi teorisi oy sayısını maksimize etmek isteyen politikacıların ortanca seçmen tercihine yönelik politikalara bağlı kalacağını ileri sürmektedir. ABD örneğinde orta sınıf gelire sahip birey serbest ticaret altında kayıplar yaşamaktadır. Bu nedenle politikacılar tarafından korumacılığa yönelik bir eğilim olacaktır. Donald Trump 2016 başkanlık seçimlerinde mevcut ticaret anlaşmalarına karşı duyduğu memnuniyetsizliği dile getirerek, Çin ve Hindistan gibi ülkelere giden yatırımları ve üretim işlerini Amerika’ya geri getirme sözü vermişti.

Öte yandan ABD-Çin ticaret savaşının ekonomik açıdan önemli ikinci nedeni ise iki ülke arasındaki dış ticaretin ABD’nin aleyhine olacak şekilde gelişmesidir. Aşağıdaki Grafik bu durumu açık şekilde göstermektedir.

Grafiğin en üstündeki çizgi ABD’nin Çin’den yaptığı mal ithalatını vermektedir. ABD’nin Çin’den yaptığı ithalat 2001 yılında 103 milyar dolardan, 2010’da 366 milyar dolara 2015 yılında 484 milyar dolara ve 2022 yılında 537 milyar dolara ulaşarak zirve yapmıştır.

Grafiğin ortasında yer alan çizgi ise ABD’nin Çin’e yapmış olduğu mal ihracatını vermektedir. Buna göre ABD’nin Çin’e ihracatı 2001 yılında 19 milyar dolardan 2010’da 93 milyar dolara, 2015 yılında 117 milyar dolara, 2022 yılında 155 milyar dolara ulaşarak zirve yapmıştır.

Grafiğin altındaki çizgi ise bu mal ticaretinde ABD'nin gittikçe artan dış ticaret açığını vermektedir. Dış ticaret açığı 2001 yılında 83 milyar dolar iken 2010 yılında 273 milyar dolara 2015 yılında 368 milyar dolara 2022 yılında 381 milyar dolar ile zirve yapmıştır.

Kaynak: U.S. Census Bureau veri seti kullanılarak oluşturulmuştur.

Trump 2016 başkanlık seçimlerini kazandıktan sonra, korumacı bir politikaya başladı. Bu kapsamda 2018 yılının başlarında Çin'e karşı fikri mülkiyet hakları başta olmak üzere ticaret konusunda sert söylemlerde bulundu. Buna karşılık olarak Çin çok sayıda Amerikan ürününe %25 oranında vergi getirdi. ABD daha ileri giderek 10 Mayıs 2019 tarihinde geçerli olmak üzere Çin'den yapılan ithalata uygulanan tarifeleri %10'dan %25'e çıkardı. Bu karşılıklı tarife artışları 15 Ocak 2020'de yapılan anlaşmaya kadar devam etti.

Tarife artışları Trump sonrasında Ocak 2021'de ABD başkanı olan Biden döneminde de kısmen devam etti. Biden yönetimi özellikle yerli sanayiye korumak amacıyla örneğin elektrikli araçların tarifelerini %100'e, lityum-iyon pillerin tarifelerini ise %25'e çıkardı.

Trump 2024 başkanlık seçimlerini kazandıktan sonra ikinci dönemine 20 Ocak 2025 tarihinde başladı. Görevine başlar başlamaz Çin ile olan ticaret savaşı tekrar başladı. Trump, Ocak ayında göreve başlarken Çin mallarının ABD'ye girişindeki etkili gümrük vergisi oranı, ürün kategorisine göre büyük farklılıklar gösterse de, yaklaşık %11 civarındaydı. Trump, ardından Şubat ve Mart aylarında sırasıyla tüm Çin mallarına %10'luk iki aşamalı gümrük vergisi artışı uyguladı. ABD tarafından 2 Nisan 2025 tarihinde açıklanan "karşılıklı" tarifeler başlangıçta %34 olarak belirlenmişti. Ancak, daha sonra %145'e yükseltildi. Fakat daha sonra akıllı telefonlar,

dizüstü bilgisayarlar ve mikroçipler gibi elektronik ürünleri artan tarifelerden muaf tutuldu. Çin de ABD'ye misilleme olarak tarifeleri %125'e yükseltti.

Serbest ticaret sisteminde temel bir argüman ticaretin her ülkeye fayda getirmesidir. Bu nedenle toplamda ticaret savaşının kazananı olmaz. Fakat daha özele inildiğinde diğer ticaret politikaları gibi tarifelere dayalı olarak yürütülen bu ticaret savaşının da kazananları ve kaybedenleri olacaktır. Gelir açısından tarifeler hem ABD hem de Çin için önemli bir gelir kaynağıdır. Yerli endüstrilerin korunması ve desteklenmesi ülkeler açısından başta istihdam olmak üzere yarar getirecektir. Fakat bazı ürünlere ulaşmanın zor hale gelmesi nedeniyle yüksek fiyata maruz kalacak tüketiciler için tarifeler önemli bir maliyettir. Dışarıda ara mal ithalatına bağlı endüstrilerde fiyat artışı kaçınılmaz hale gelir ki bu da tüketici fiyatına yansarak o ülkelerde enflasyon artışına yol açacaktır.

Sonuç

Trump'ın temel hedefi ABD'yi üretim açıdan Çin'e bağlı olmaktan çıkarıp bir üretim merkezi haline getirmek ve Çin'in küresel yükselişini durdurmaktır. Fakat ABD ve Çin ekonomik açıdan birbirine çok fazla bağlı ülkelerdir. Bugün ABD dünyanın en büyük cari açığına sahip ülkesidir. Bu açığın finansmanını sağlayan en önemli ülke ise ABD'nin en büyük tahvil alıcısı Çin'dir. Dünya ekonomisinin iki büyük ülkesi olarak ABD-Çin ticaret savaşı sadece iki büyük ülkeyi değil tüm dünyayı etkileyecek potansiyele sahiptir. Dolayısıyla bu karşılıklı ekonomik bağımlılık (çıkar) ticaret savaşının uzun süre devam etmesinin her iki ülkenin de yararına olmayacağını göstermektedir.